

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 316.3: 323.15: 342.2

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6468/2019.4/01>**Дзвінчук Д.І.**

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Озьмінська І.Д.

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ФЕНОМЕН НАЦІЇ В СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

У статті проаналізовано сучасні наукові підходи до дослідження феномену нації. Визначено, що однієї загально визнаної й однозначної дефініції нації не існує. Причина цього – багатогранність функцій, пов'язаних із цим феноменом, які нормують і легітимізують майже всі прояви суспільного буття людини. Крім того, труднощі категоріального визначення феномену нації пов'язані з тим, що її субстанціональність «приписується» дуже різнопорядковим феноменам об'єктивного і суб'єктивного характеру.

Окреслено основні напрями концептуального осмислення природи та сутності нації в європейській філософській думці. Зазначено, що формування нації стихійне з огляду на невід'ємну конкуренцію на світовій геополітичній арені, але необхідне для ефективної життєдіяльності спільноти. Тому з метою реалізації цієї стратегії націєтворення на сучасному етапі необхідне більші усвідомлене та критичне залучення суб'єктів соціального життя до такої програмної активності.

У результаті узагальнення наукових підходів виокремлено три рівні дослідження концепту «нація»: семантико-субстанційний, дескриптивно-описовий і генезисно-історичний. Семантико-субстанційний рівень дозволяє з'ясувати зміст питання «Що є нацією?». У такій методологічній диспозиції обґрунтування сутнісних ознак нації здійснюється не субстанціонально, а контекстуально. Дескриптивно-описовий рівень дослідницької діяльності передбачає пошук відповіді на запитання «Які конститутивні ознаки нації?». У якому контексті варто визначати сутнісні засади націєтворення: у природному, соціальному, історичному, культурному або сакральному? Генезисно-історичний аспект проблеми дослідження нації продукує аналітику історичних термінів і чинників націєбудування.

Ключові слова: нація, націєбудування, націєтворення, національний габітус, національна держава.

Постановка проблеми. Упродовж останніх півтора століття точаться історико-філософські дискусії щодо осмислення феномену нації та історії її становлення. У цьому розмаїтті думок і переконань безумовним є те, що поняття нації слугує маркером ідентичності особи, суспільства, держави, культури. Картографічні траєкторії визначення спричинюють ґрунтовні змістовні експлікації, що знаходять свій відбиток і в буденному перебігу соціокультурного життя, і на макрорівні світової геополітики. Що лежить в основі національного маркування? Можливо, сам концепт нації архаїчний щодо сучасного модернізованого та глобалізованого світу? І його поширений ужиток у філософсько-політологічній думці є наперед технологією маніпулятивного впливу?

Вихідний зміст поняття нації фіксує відмінність християнських народів від нехристиянського світу, як і зібраний термін «варвар» первинно мав метою демаркацію приналежності до цивілізованого римського світу. Із розвитком виробництва в історії цивілізації, а саме об'єднання ремісників у добу Середньовіччя, посиленням міжетнічної взаємодії та початком НТР відбулись відповідні трансформації в соціальній структурі та способах інтеракції й ідентифікації. Тому розуміння чинників консолідації нації набуває нового корпоративно-організаційного сенсу. Фокус інтерпретації зміщується з генезису спільності до перспективи подальшої життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічний спектр аналітики

концепту нації в європейській філософії сформований до кінця XVIII ст. і включає такі напрями:

1. Натуралістичний, або географічний підхід спирається на класичну античну традицію, що чинником єднання для спільноти визначає єдність території, мови, традицій та історії. Найвідоміші представники цього підходу: Жан Боден, Ш.-Л. де Монтеск'є, Генрі Томас Бокль та ін.

2. Антропологічний підхід передбачає становлення нації як експлікації сутнісних потенцій людської природи. Цим пояснюється універсальна спрямованість історичного руху окремих націй у концепції Д. Віко або реалізація свободи людини в політичній сфері, про що змістовно писали І. Кант, Й.-Г. Гердер, Г.Ф.В. Гегель.

3. Соціоекономічний напрям дослідження нації акумулює стратегії інтеграції чинниками виробництва, споживання й адаптації індивідів. Так, від економічного принципу «багатства нації» А.Р.Ж. Тюрго до обґрунтування громадянської нерівності А. Фергюсона єднання нації пояснюється необхідністю виживання соціальної макроструктури поміж конкуруючих суб'єктів геополітики. Процес комунікації, що супроводжує ці різновиди діяльності, та продукований ним комунікативний простір К. Дойч і Е. Гелнер називають необхідним підґрунтям для формування цілісності нації.

4. Соціокультурний напрям дослідження нації вважає найважливішим у загальній соціальній структурі феномен культури як об'єктивації духу. Значний масив дослідницьких праць відповідного спрямування поділяється на дві протилежні тенденції. Концепції «етнологічного еволюціонізму», що ґрунтуються на уявленнях про універсальність культури та лінійність історичного розвитку, представлені у творчості Г. Клемма, І. Унгера, Е. Тейлора й інших відомих дослідників. Протилежна за змістом теорія етнічної дифузії, що виходить із розуміння культури як варіативного й автохтонного феномену об'єктивації духу, плідно опрацьована Р. Ратцелем, Ф. Гребнером, Л. Фробеніусом.

5. Психолого-феноменологічний напрям дослідження нації та національної культури, сформований Дж.Ст. Міллем, Е. Ренаном, О. Бауером та ін., найбільш вдалим інструментом дослідження принципів консолідації нації вважає феномен національної свідомості, що формується на підставі загальних цінностей і символів та служить основою самоідентифікації індивідів. Крім того, поняття «національного відчуття», «волі» та «солідарності» здійснюють існування нації як самостійного феномену.

Постановка завдання. Мета статті – узагальнення сучасних наукових підходів і виділення основних аспектів дослідження феномену нації в контексті державотворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проаналізуємо основні проблеми, артикульовані сучасним науковим дискурсом про феномен нації. Так, Ентоні Д. Сміт [1] дотримується традиційного погляду, що нація – це спільнота в історичному і культурному контексті, що володіє загальною територією, економікою, системою масової освіти та загальними законними правами. І хоча генезис окремої нації відносно нескладно дослідити, нація як самостійний феномен є сучасним явищем. Універсальні націєтворчі мотиви від міфології про спільне походження, загальні спогади, асоціації з Батьківщиною до особливостей культури та соціальної солідарності простежуються в багатьох етносів і етнічних груп. Але все їх розмаїття поділяється на два основних типи: територіальні, або «громадянські» нації й «етнічні». «Громадянські» нації розвиваються з аристократичного етнізму через процес «бюрократичної інкорпорації» віддалених регіонів і нижчих класів в етнічну культуру вищих класів. Як приклад автор наводить Францію, Англію й Іспанію. Нації другого типу виникли з демократичних «вертикальних» етнічних груп через процеси культурної мобілізації. За допомогою таких культуротворчих практик релігійно-інертна та пасивна спільнота перетворюється на активну, політизовану націю. Агентами впливу і трансформації в такому разі виступають провідні культурні діячі, інтелігенція, що виконує функції центральної влади з інтеграції спільноти в націю через створення і поширення певних світоглядних схем і стереотипів, як-от в Ірландії, Фінляндії та Швейцарії. Саме з таких історичних механізмів консолідації спільноти в націю складається успіх сучасних національних держав.

Одним із найважливіших чинників націєбудування є спільний комунікативний простір, що узгоджує перебіг суспільної активності. Так, Дін Костантарас [2] описує співвідношення між мовою та нацією відповідно до традиції просвітницької світоглядної думки. Автор переконаний, що в лінгвістичних конструкціях закладено розшифровку «правил соціальної еволюції», тому алгоритми націєтворення відбиваються в сучасних текстах, які надають необхідну емпіричну базу для полеміки про тимчасовість окремих ознак і просторовість фіксації ідеальних типів. Антропологічні пошуки певного періоду дослідження як унаочнення й обґрунтування спира-

ються на різноманітні лексикографічні твори та словники, адже семантичні традиції розкривають зміст соціокультурних кореляцій, що супроводжують процес націєтворення. Розширюючи контекст дослідження, лінгвістична парадигма залучає до вивчення нації твори сучасних істориків, натурфілософів та інших фахівців із метою вдосконалення відповідної теоретичної перспективи або епістемі, що інтегрує націю. Започаткована ще в XIX ст. традиція націоналістичного дискурсу, що пов'язує в єдиний епістемологічний контекст дослідження націю, мову та «манери», тобто культуру, не втратила своєї актуальності в сьогоденні.

В обґрунтуванні непересічної ролі нації у трансформаціях сучасної міжнародної політичної ситуації деякі дослідники приходять до необхідності формулювання специфічної термінології, що узагальнює та концептуалізує визначене проблемне поле. Один із найбільш радикальних мислителів цього напрямку Андреас Пікель [3] проблематизує вжиток нового концепту *homo nationis*.

Андреас Пікель обґрунтовує зміст концепту *homo nationis* як продукту світогляду, що формується у процесі життєдіяльності національних держав. Автор обґрунтовує зміст цього феномену так: «*Homo nationis*, як і *homo economicus*, керується індивідуальними інтересами і, як і *homo sociologicus*, здійснюється засобами соціальних норм. Проте певна національна ідентичність у широкому сенсі дає вирішальну та чітко визначену психокультурну специфіку та політичний і економічний контекст індивідуальних інтересів та соціальних норм на початку XXI ст.» [3, с. 327].

Процес формалізації цього концепту відбувається, за доречним зауваженням автора, у другій половині XX ст. як результат двох світових воєн і численних антиколоніальних зіткнень, що відбувались в ім'я добробуту і справедливості нації. Конфлікт інтересів у полінаціональному світі формує широке проблемне поле наукового дослідження: «Кожний національний габітус – це специфічна, історично специфічна, конкретна соціальна формація, яка розвивалася під структурними умовами (тобто зростанням системи національної держави), які нормативно відображені в теорії суверенітету. Це має дати нам достатньо місця для вивчення реальних наслідків національного габітусу на політичних та економічних процесах, без надмірного здійснення методологічного нагромадження» [3, с. 335]. Досліджуючи закономірності становлення та колаборації національних габітусів, автор вирізняє такі структурні компоненти ідентичності *homo nationis*: «П'ять

вимірів стосується основних проблем, які вирішуються по-різному в різних суспільствах: нерівність, сукупність, гендерні ролі, справа з невідомим та часова орієнтація» [3, с. 338]. Зміст саме цих показників спричинює динаміку й урізноманітнює форми національного габітусу: «Форми національного габітусу постійно змінюються, і вони складаються з різних, іноді суперечливих елементів (як-от світогляд, практика, ритуали, цінності або ставлення)» [3, с. 346].

Особливого інтересу та варіацій інтерпретації *homo nationis* набувають у контексті міграційної кризи сучасної Європи, діяльності транснаціональних компаній і двомовних держав. На тлі універсальних тенденцій глобалізації цей концепт не тільки дає відповіді на цілу низку нагальних питань зовнішньої та внутрішньої політики сучасної держави, але і проєктує нові горизонти здійснення аналітики нації: «Будучи історично специфічним, навряд чи він залишатиметься панівним соціальним габітусом у довгостроковій перспективі, оскільки глобалізаційні політичні й економічні сили, схоже, ослаблюють основи національного габітусу – суверенної держави, національної економіки, національної культури» [3, с. 327].

Більш стриману дослідницьку позицію демонструє Томас Джефрі Мілі [4]. Незважаючи на амбітну програму дослідження (розуміння нації як проєкту гегемонії), у своїй аргументації і висновках автор послідовний і виважений.

Томас Джефрі Мілі у статті «Нація як проєкт гегемонії» обґрунтовує думку про те, що концепт нації необхідно аналізувати в діалектиці історичних відносин між державами й етносами, тобто у світлі діалектичного переплетення категорій державності та націоналізму. Проєкт самовизначення націй автор називає політико-ідеологічним принципом формалізації, який методологічно включає розв'язання трьох взаємопов'язаних завдань: залучення до аналітики концепту нації чинника владних відносин, заперечення афірмації зв'язку між націоналізмом і расизмом та констатація відсутності каузального каналу між націоналізмом і фашизмом. Крім того, автор вважає доречним інтерпретацію становлення нації як результату неперевіреної конкуренції монетизованих проєктів: «Інакше кажучи, цього недостатньо для розуміння того, як і чому монетичні проєкти окремих проєктів націоналізації стають «побудованими», перетворені на міжсуб'єктивний здоровий глузд, тобто соціальну реальність, тоді як інші повністю переможені або принаймні зникають до краю» [4, с. 2].

Тобто нація є проектом реалізації певної стратегії об'єднання, що потребує і наявності відповідних сприятливих передумов, і залучення необхідних ресурсів. Отже, формування нації є стихійним з огляду на невід'ємну конкуренцію на світовій геополітичній арені, але необхідним для ефективної життєдіяльності спільноти. Тому з метою реалізації цієї стратегії націєтворення на сучасному етапі необхідне більш усвідомлене та критичне залучення суб'єктів соціального життя до такої програмної активності. Автор безапеляційно зауважує: «Ознакою, що домінує, сьогодні є те, що нація є певним типом «уявної» політичної спільноти» [4, с. 3].

Ментальні схеми спроектованого солідарного майбутнього, на думку автора, є найбільш ефективним інструментом формування нації, особливо перед викликами сучасного глобалізованого світу. Він посилається на авторитетні зауваження М. Вебера про необхідність розуміння нації не як фактичного феномену, а як аксіологічного концепту, що дає підстави для диференціації соціальної цілісності поміж інших суспільних утворень. Отже, «<...> термін «нація» ніколи не є просто описовим. Натомість це спричиняє, принаймні неявно, необхідність жертви, солідарності й остаточної політичної лояльності» [4, с. 4].

Цілком зрозуміло, що нація в такому контексті дослідження стає результатом експлікації свободи та відповідальності суб'єктивності з огляду на спільну мету та цінності, що детермінують перебіг щоденної активності, або габітус у відповідній методології.

Визначене проблемне поле розуміння національного єднання через категорії етнічної приналежності та солідарності плідно опрацьовує Самі Зубаїда [5]. Дослідник ставить таке запитання: «Чи спільна етнічна приналежність та етнічна солідарність становлять передумови для успішного формування сучасних держав?». Полемізуючи з Ентоні Смітом, автор стверджує, що часто вживане поняття етнічної солідарності є проблематичним і неоднозначним, особливо у великому масштабі створення нації. Головною проблемою у великому форматі націєтворення є необхідність відповідного ідейного та політичного підґрунтя, на відміну від малих груп, де наявність спільної мети є достатньою передумовою для спільної стратегії взаємодії. Він наголошує на тому, що етнічна однорідність і солідарність є не вихідними компонентами націєтворення, а радше результатом і продуктом стабільної історії становлення нації та держави. «У цих контекстах «загальна етнічна

приналежність» та солідарність не є продуктом комунальних чинників, що належать сучасності, але самі собою є результатом соціально-економічних і політичних процесів, які на Заході були інституціоналізовані в державу та громадянське суспільство. Це стало генеалогічним минулим сучасності» [5, с. 330].

Отже, історія в цьому контексті є необхідністю суто в ретроспективній проекції. В актуальному її стані вона визначається довільністю та мінливістю. Тому причиною невдач у процесах націєтворення, прикладами яких рясніє сучасна історія, автор називає неадекватність ресурсів для досягнення стабільної «керованості». Аналізуючи передумови націєтворення, автор відкидає сталі традиційні переконання та категорії дослідження: «Це, безумовно, не була солідарність, яка виникала «стихійно» через спільне комунальне існування, солідарність спорідненості, сусідства та релігійних зв'язків» [5, с. 330]. Вихідні принципи націєтворення визначаються не особливими обставинами, у яких відбувається цей процес, а змістом і якістю спільних прагнень до традиційних цінностей солідарності й ідентичності. У діалектиці особливого та загального, індивідуального та соціального успішність нації пояснюється насамперед доцільним стратегічним менеджментом: «Історично успішні національні держави були такими, у яких уряд і панівні класи могли б керувати військовими й адміністративними ресурсами для подолання місцевої влади й економічних ресурсів, з якими вони могли б інтегруватися до більш загального соціального розподілу праці та надати елементи отриманого суб'єкту господарювання як частку в національному єднанні» [5, с. 337]. Отже, питання успішності процесу націєгенези транзитуює у площину онтології управлінських рішень і ефективного політичного менеджменту. Тому в дефініціях феномену нації визначальними стають не субстанціальні, а історико-політичні чинники.

Автор статті «Коли нація?» А. Сміт [6] вихідним моментом становлення нації вважає модернові передумови соціальних трансформацій, які спричинені ідеологією Просвітництва, низкою демократичних революцій і принципово новою громадянською свідомістю, що поєднує свободу з відповідальністю в реалізації власної активності. Тому закономірно, що горизонт людського буття, сконструйований актами волі та самовизначення, як надособистісне утворення проектує загальний концепт нації. Дискурс дослідження в такій перспективі зміщується з історико-ретроспективного до «етносимволічного» інструментарію

аналітики. Вихідними даними для теоретичних конструкцій такого типу є соціологічні чинники, статистичні показники соціокультурної взаємодії. Критеріями для компаративістики дослідник зазначає закономірності формування нації в контекстах ідеального типу, який зафіксований в епосі, символіці та традиціях відповідного етносу. Проблемним полем дослідження за такою методологією є з'ясування картографії формування нації в різні епохи та на різних континентах у діалектиці реальних історико-соціальних передумов та ідеальних світоглядних конструкцій культури відповідного етносу. Важливим компонентом в «етносимволічному» підході, на думку автора, є врахування суб'єктивних особливостей національної самоідентифікації, а саме особливості націєтворення серед суперечливих соціальних прошарків, аутсайдерів, мінливої суспільної думки, постколоніального мислення тощо.

Волкер Коннор [7] також вирішує проблему становлення нації як континуального явища, пролонгованого в історичному часі.

Волкер Коннор у питаннях дослідження нації більш продуктивним вважає дослідження не стільки сутності феномену нації з нього самого, тобто концептуальний аналіз, скільки питання «коли нація?», тобто з'ясування чинників і передумов, що консолідують суспільство за національною приналежністю. Автор обстоює думку про те, що визнані народи Європи мають порівняно нову історію свого національного становлення. І в питанні, чи відбулась нація як автентичне утворення, автор визначає чотири принципові проблеми. По-перше, нація є феноменом масовим, а як відомо, процеси демократизації суспільства на державному рівні мають відносно нетривалу історію. Процес залучення маси до процедури самоідентифікації в національному контексті значно поліпшується діяльністю Просвітництва. І саме на основі цього масштабного проекту доречно вести мову про націю як феномен, що відбувся. Друга проблема пов'язана із процесуальністю як становлення, так і існування нації. Існує проблема визначення кількісних показників, що свідчили б про факт оформлення національного єднання. Третя група проблем дослідження нації полягає у складності виконання прогностичних функцій щодо цілісності нації та закономірностей її майбутнього існування. Визначити наперед перебіг усесвітньої історії неможливо, тому й давати якісь обґрунтовані прогнози про буття нації ризиковано. Четверта група проблем, на думку автора, полягає у складній взаємодії титульної нації й етнічних меншин, що

взаємодіють у межах окремої держави. Чи можна вважати націю простим і однорідним феноменом? Навряд чи. Але за якими показниками ми маємо ідентифікувати приналежність індивіда до тієї або іншої нації? Усі перелічені аспекти проблематизації феномену нації створюють необхідний епістеміологічний контекст для прагматичної аналітики феномену нації в конкретній геополітичній ситуації окремого історичного періоду. Виділити беззаперечні критерії національного єднання та доконаності буття феномену нації, на думку Волкера Коннора, неможливо.

Річард та Джун Брінкман [8] актуалізують проблему впливу процесу глобалізації на автономність і ефективність діяльності національних держав і національних урядів. Необхідним компонентом здійснення цієї раціонально-рефлексивної діяльності є верифікація понять національної держави та націоналізму. Так, в одній із найпрогресивніших країн світу – Сполучених Штатах Америки існує певне соціополітичне напруження між мегакорпоративною владою й урядом національної держави, що помітно за наслідками діяльності Світової організації торгівлі та Міжнародного валютного фонду. Отже, складається ситуація, коли імпліцитні закони капіталізму суперечать інтересам розвитку національної держави. Автор формулює цю проблему так: «Національна держава є нейтральною з погляду оцінки політичного уряду. Національна держава може являти собою державність, яка контролюється плутократією у формі владних еліт, як у випадку з державою-корупціонером. І навпаки, національна держава, можливо, також може бути контрольована плюралістичною формою правління, що проявляється в демократичному русі. Структура національної держави задана, але оцінка її ефективності відрізняється залежно від того, який керманіч спрямовує цю структуру до конкретних цілей і цінностей. Інституціоналізоване керівництво може бути у формі плутократії, керованої елітами або диктатурою. Національна держава також має потенціал для того, щоб бути спрямованою певною формою демократичної співпраці, яка б об'єднала націю в ціле, маси й еліти» [8, с. 429].

Варто наголосити на важливому і показовому світоглядному зламі, що має місце в сучасних дискурсивних практиках про феномен нації. Сам факт, що нація розглядається не як субстанціальний онтологічний феномен, а як певне кон'юнктурне утворення, свідчить про значну епістеміологічну кризу, з одного боку, і про значну делегітимізацію концепту нації в сучасному глобалізованому та

віртуалізованому світі, з іншого боку. Описуючи характер наукового протистояння між прихильниками легітимності концепту нації та його опонентами, Маргарет Канован [9] уживає метафору протистояння хрестоносців і скептиків. Дослідниця порівнює тяжіння до націоналізму як одного із загальних спільних прагнень сучасного ліберального суспільства із славнозвісними хрестовими походами. На її думку, як палкі прихильники ідей націоналізму, так і адепти космополітизму, не зважають на роль і значення національної єдності щодо створення та функціонування державності. Якщо відмежуватися від крайнощів націоналізму та відповідного скепсису в питаннях націєтворення, то, посиляючись на національну солідарність, авторка вбачає можливість поєднання цих радикальних позицій. Але на сучасному етапі дискусії така можливість виглядає ілюзорною. В окремих наукових працях феномен нації оцінюється як симулятивний проект, проект імітації історично достовірного феномену. Так, Кевін Шерман [10] пропонує авторське дослідження, у якому розглядає наслідки для дійсних актуальних країн світу формування мультинаціонального онлайн-віртуального світу. Спираючись на проведені опитування, автор прагне з'ясувати специфіку зв'язку між уявленнями про актуальний світовий порядок і переконаннями, що ґрунтуються на віртуальній реальності, яка продукує, по суті, інше життя та якісно нові стратегії активності. Отже, на основі проведеного кореляційно-регресивного аналізу автор робить такі висновки. По-перше, майже половина респондентів стурбована залученістю своїх колег до віртуального світу, адже мотивація їхньої самоідентифікації є довільною та складно прогнозованою. По-друге, активні учасники онлайн-віртуального простору демонструють слабкий зв'язок із відповідною етнічною групою та нівелюють традиційні для нації цінності та символи. По-третє, цінність та світоглядні орієнтири реального полінаціонального світу адепти віртуальної реальності сприймають як умовну та плінну. По-четверте, гендерні відмінності вказують на зацікавленість чоловіків у віртуальному світі як полі реалізації власної активності та життєдіяльності, а жінки використовують онлайн-простір для комунікації й інтеракції. У кінцевому підсумку автор наголошує на необхідності та невідворотності ідеології космополітизму проти національного типу державності та використовує категорію гендеру для ілюстрації міметичного характеру віртуальної активності як експлікації традиційного явища національної державності. Традиційне уявлення про національну державу

спирається на такі аспекти: «Національна держава (зокрема, держава) – це, урешті-решт, суб'єкт, який висуває певні вимоги до своїх громадян, зокрема повагу до закону, дотримання національних освітніх вимог і, щодо окремих груп, очікування військової служби, зокрема в періоди національних надзвичайних ситуацій або загроз безпеці, хоча не обов'язково суто залежно від національної держави» [10, с. 859].

Віртуальний простір нівелює цей принцип об'єктивації індивідуальності через загальний вимір соціальності. Натомість пропонується континуальна потенціальність для самоідентифікації, у якій концепт нації нібито не затребуваний. Але, урахувавши етнічні передумови становлення культури, зауважимо дискусійний характер запитання: чи можлива суб'єктивність без відповідного культурного підґрунтя? Неочікувану відповідь на це, здавалося б, риторичне запитання пропонує Сусан Леонг [11] у статті «Франшиза нації: майбутнє нації?». Вона здійснює прогностичний аналіз щодо майбутнього феномену нації у світі, що швидко змінюється. Беручи за основу кіберпанкову новелу Ніла Стівенсона «Сноукраш» (1993 р.), авторка стверджує, що описана модель уявного майбутнього має всі необхідні економічні, політичні та культурні підстави для подальшої реалізації. Наведений аналіз знакових медіаподій сучасного Китаю, реакція на них етнічних китайців, що мешкають за його межами. Авторка пропонує впровадження терміна «франчайзинг» для дискурсивної аналітики комерційного та політичного інструменталізму в питанні збереження нації на тлі глобальної уніфікації світу. Крім того, такий симулятивний простір національної свідомості створюється іншими країнами, що стрімко розвиваються, як-от Індія та Сінгапур. Підсумовуючи основну думку авторки, зауважимо, що в сучасному світі споживання та консюмеризму концепт нації перетворюється на бренд, торговий знак-симулякр, що виконує функції репрезентації й ідентифікації, але зміст феномену позбавлений необхідних історико-культурних детермінант.

Висновки. Весь складний спектр аналітико-дискурсивної діяльності щодо феномену нації цілком доречно поділяють на такі вихідні та концептуальні питання.

Семантико-субстанційний аналіз, або з'ясування змісту питання «Що є нацією?». Існують різні варіанти відповіді на це запитання. По-перше, розуміння нації як данності соціополітичного процесу, що в самому собі містить основи обґрунтування та легітимізації. Тобто в онтологічному зрізі феномен

нації самодостатній у горизонті етнічного існування та потенційний у контексті реалізації різноманітних герменевтичних практик. По-друге, розуміння нації як історико-культурного конструкта, передумови становлення якого варто характеризувати не чинниками закономірності, а аргументами кореляції. У такій методологічній диспозиції обґрунтування сутнісних ознак нації здійснюється не субстанціально, а контекстуально. По-третє, існує погляд на націю як архаїчну за характером фікцію сучасного світу. У глобалізованому й уніфікованому сучасному світі чинники національної диференціації виконують радше номінативні, а не конструктивні функції.

Дескриптивно-описовий рівень дослідницької діяльності передбачає пошук відповіді на

запитання «Які конститутивні ознаки нації?». У якому контексті варто визначати сутнісні засади націєтворення: у природному, соціальному, історичному, культурному або сакральному? Дати інваріантну відповідь на ці запитання неможливо. Більш доречно припустити, що вирішення цієї проблеми лежить в аксіоматичній площині і передбачає, серед іншого, волюнтаристичний спосіб обґрунтування вихідних позицій дослідження.

Генезисно-історичний аспект проблеми дослідження нації продукує аналітику історичних термінів і чинників націєбудування. Відповіді варіюються в діапазоні тверджень про одвічний і беззаперечний онтологічний статус нації до модернових контекстуальних способів інтерпретації соціальної реальності.

Список літератури:

1. Smith A. The origins of nations. *Ethnic and Racial Studies*. Volume 12. Issue 3. 1989. P. 340–367. DOI: 10.1080/01419870.1989.9993639.
2. Kostantaras D. Perfecting the nation: Enlightenment perspectives on the coincidence of linguistic and national refinement. *European Review of History : Revue européenne d'histoire*. Volume 24. 2017. Issue 5. P. 659–682. DOI: 10.1080/13507486.2016.1220511.
3. Pickel A. Homo Nationis: The Psycho-social Infrastructure of the Nation-state. *Order Global Society*. 2004. Volume 18. Issue 4. P. 325–346. DOI: 10.1080/1360082042000272445.
4. Miley T.J The nation as hegemonic project. *Journal of Political Ideologies*. 2018. Volume 23. Issue 2. P. 183–204. DOI: 10.1080/13569317.2018.1449576.
5. Zubaida S. Nations: Old and new Comments on Anthony D. Smith's "The myth of the "Modern Nation" and the myths of nations". *Ethnic and Racial Studies*. 1989. Volume 12. Issue 3. P. 329–339. DOI: 10.1080/01419870.1989.9993638.
6. Smith A.D. When is a Nation. *Journal Geopolitics*. 2002. Volume 7. Issue 2. P. 5–32.
7. Connor W. When is a nation? *Ethnic and Racial Studies*. 1990. Volume 13. Issue 1. P. 92–103. DOI: 10.1080/01419870.1990.9993663.
8. Brinkman R.L., Brinkman J.E. Globalization and the Nation-State: Dead or Alive. *Journal of Economic Issues*. 2008. Volume 42. Issue 2 : Papers From The 2008 AFEE Meeting. P. 425–433. DOI: 10.1080/00213624.2008.11507151.
9. Canovan M. Crusaders, sceptics and the nation. *Journal of Political Ideologies*. 1998. Volume 3. Issue 3. P. 237–253. DOI: 10.1080/13569319808420779.
10. Sherman K.M. Imitating the nation-state. *Information, Communication & Society*. 2010. Volume 13. Issue 6. P. 844–869. DOI: 10.1080/13691180903390877.
11. Leong S. Franchise nations: The future of the nation? *Continuum Journal of Media & Cultural Studies*. 2009. Volume 23. Issue 6 : Futures. P. 855–870. DOI: 10.1080/10304310903294739.

Dzvinchuk D.I., Ozminska I.D. THE PHENOMENON OF NATION IN MODERN SCIENTIFIC INTERPRETATIONS

The article analyzes the modern scientific approaches to the study of the phenomenon of nation. It is determined that there is no one universally recognized and unambiguous definition of a nation. The reason of this is the multifaceted functions associated with the phenomenon, which normalize and legitimize almost all manifestations of social existence of man. In addition, the difficulties of a categorical definition of the phenomenon of the nation lie in the fact that its substantiality is "attributed" to very diverse phenomena, both objective and subjective.

The main approaches to conceptual understanding of nature and essence of the nation in the European philosophical thought are outlined. It is noted that the formation of a nation is spontaneous in view of the inevitable competition in the global geopolitical arena, but necessary for the effective life of the community. Therefore, in order to implement this strategy, the creation of a nation at the present stage requires a more conscious and critical involvement of the subjects of social life in such a program activity.

As a result of generalizing scientific approaches, three levels of the study of the concept of “nation” are singled out: semantic-substantive, descriptive-descriptive and genesis-historical. The semantic-substantive level allows us to find out the content of the question “What is a nation?”. In such a methodological disposition, the substantiation of the essential features of a nation is carried out not substantially but contextually. Descriptive-descriptive level of research activity looks into answering the questions “What are the constitutive features of a nation?”, “In what context should the essential principles of nation-building be defined: in the natural, social, historical, cultural, or sacred?”. The genetic and historical aspect of the nation research problem provides an analysis of historical terms and factors of nation-building.

Key words: nation, nation-building, nation-creation, national habitus, national state.